
Talabalar hayotida ma'naviy va ma'rifiy tadbirlarning o'ri

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna

*Falsafa kafedrası professori,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Xotin-qizlar Kengashi raisi*

Annotatsiya *Mazkur maqola talabalar hayotida ma'naviy va ma'rifiy tadbirlarning tutgan o'ri, ularning shaxsning intellektual, axloqiy va ijtimoiy kamolotiga ko'rsatadigan ta'siri haqida batafsil tahlilga asoslanadi. Bugungi globallashuv sharoitida yoshlarni ma'naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalash davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan "Ma'naviyat – eng qudratli kuch" tamoyili, ta'lim jarayoniga keng ko'lamli ma'rifiy faoliyatlarni joriy etish imkonini bermoqda. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida o'tkazilayotgan uchrashuvlar, seminarlar, ma'naviyat soatlari, madaniy-ma'rifiy dasturlar yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish, ularda milliy g'urur, tarixiy xotira va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda muhim o'rin tutmoqda. Tadqiqotda bunday tadbirlarning turlari, ularning pedagogik samaradorligi, ijtimoiy faollik va kommunikativ kompetensiyaga ta'siri chuqur o'rganilib, mavjud tajribalar asosida ilmiy takliflar ilgari surilgan. Maqola talabalarning ma'naviy-axloqiy barkamolligini ta'minlashda ma'rifiy tadbirlarning ahamiyati yuqoriligini asoslab beradi.*

Kalit so'zlar *Ma'naviyat, ma'rifat, tarbiya, yoshlar, ta'lim, vatanparvarlik, shaxs kamoloti, ma'naviy tadbirlar*

Роль Духовно-Воспитательных Мероприятий в Жизни Студентов

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна

*Профессор кафедры философии,
Председатель Совета женщин
Ташкентского государственного
экономического университета*

Аннотация *В данной статье представлен расширенный анализ роли духовно-просветительских мероприятий в жизни студентов и их влияния на интеллектуальное, нравственное и социальное развитие личности. В условиях глобализации укрепление духовных и культурных основ молодёжи становится одним из приоритетных направлений государственной политики Узбекистана. Реформы, реализуемые на основе принципа Президента Шавката Мирзиёева "Маънавият – самая мощная сила", способствовали системному внедрению духовно-воспитательной работы в образовательный процесс. В вузах и школах регулярно проводятся встречи с учёными и общественными деятелями, тематические семинары, культурные программы и часы просвещения, которые содействуют расширению кругозора студентов, формированию национальной гордости, исторической памяти и нравственных ценностей. В исследовании подробно рассматриваются виды подобных мероприятий, их педагогическая эффективность, а также роль в развитии социальной активности и гражданской сознательности молодёжи. На основе анализа существующих*

практик сформулированы рекомендации по дальнейшему совершенствованию духовно-просветительской деятельности. Делается вывод, что такие мероприятия играют ключевую роль в воспитании гармоничной, нравственно устойчивой и ответственной личности, способной внести вклад в развитие общества.

Ключевые слова Духовность, просвещение, воспитание, молодежь, образование, патриотизм, развитие личности, воспитательные мероприятия

The Role of Spiritual and Educational Events in the Life of Students

Ibragimova Gulnora Khavazmatovna
Professor of the Department of Philosophy,
Chairwoman of the Women's Council of
Tashkent State University of Economics

Annotation *This article provides an expanded analysis of the role and significance of spiritual and educational events in students' lives, examining their influence on intellectual, ethical, and social development. In the context of globalization, strengthening the moral and cultural foundations of the younger generation has become a key priority of Uzbekistan's state policy. Reforms introduced in recent years, inspired by President Shavkat Mirziyoyev's principle "Spirituality is the greatest power," have enabled a systematic integration of spiritual-educational activities into the educational environment. Meetings with scholars and public figures, thematic seminars, cultural programs, and spiritual-educational hours held in schools and universities contribute to the expansion of students' worldviews, the formation of national pride, and the development of moral consciousness. The study analyzes the diversity of these activities, their pedagogical value, and their role in enhancing students' social engagement and personal responsibility. Based on observed practices, practical recommendations are proposed to further strengthen the spiritual-educational system in higher education. Overall, the article concludes that such activities play a vital role in shaping well-rounded, morally mature, and socially responsible individuals prepared to actively contribute to society.*

Keywords *Spirituality, education, upbringing, youth, learning, patriotism, personality development, educational events*

Kirish

Bugungi kunda davlatimiz hayotining har bir jabhasida ma'naviyat va ta'lim masalalari jamiyat taraqqiyotining bosh ustunlari sifatida qayta-qayta ta'kidlanmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning "Hayotda eng katta narsa har bir inson uchun – bu oila... agar oilada tarbiya, muhit, halollik, mehr-oqibatga e'tibor berilmasa, hech qachon kerakli natijaga

erishilmaydi" degan fikrlari yosh avlodni kamolga yetkazishning eng ishonchli manbai aynan oiladan boshlanishini yana bir bor eslatadi. Bu fikr o'zida chuqur ma'no mujassam etadi: insonning ichki dunyosi, ruhiy yuksalishi, irodasi va axloqiy fazilatlarini avvalo oilada shakllanadi, ta'lim tizimi esa ushbu poydevorni mustahkamlab, uni yangi bosqichga olib chiqadi.

So'nggi yillarda mamlakatimizda yoshlar bilan ishlash, ularning ma'naviy dunyosini boyitish, milliy g'urur va vatanparvarlik ruhini kuchaytirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. "Yoshlar – kelajagimiz", "Ma'naviyat – eng qudratli kuch", "Oila va maktab hamkorligi" kabi dasturlar orqali nafaqat ta'lim sifati, balki tarbiya jarayonining samaradorligi ham tubdan yangilanmoqda. Ta'lim muassasalarida, mahallalarda, oliy o'quv yurtlarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning muntazam yo'lga qo'yilishi yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish, ularni sog'lom, faol va ongli shaxs sifatida tarbiyalashning muhim omiliga aylandi.

Zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlar, axborot oqimining tezligi, global raqobat sharoitida o'quvchi va talabalar faqat bilim bilan emas, balki kuchli ma'naviy immunitet, mustahkam hayotiy pozitsiya bilan ham qurollanishi zarur. Shu bois maktab va oliy ta'limda o'tkazilayotgan ma'rifiy uchrashuvlar, badiiy kechalar, ma'naviyat darslari, turli maqsadli seminar va treninglar yoshlar hayotida ruhiy uyg'onish, qadriyatlarga hurmat, jamiyat oldidagi mas'uliyat hissini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Shu tariqa, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar ta'lim jarayonining tabiiy va zarur qismiga aylangan. Ular nafaqat ma'lumot beradi, balki yoshlarni insoniylikka chorlaydi, qalbini boyitadi va mustaqil fikrlashga undaydi. Bu jarayonning barqaror rivoji esa mamlakatning ertangi kunini belgilovchi eng muhim omillardan biridir.

Mamlakatimizda ta'lim muassasalarida o'quvchi va talabalarning intellektual salohiyatini oshirish bilan birga, ularda insoniy fazilatlarni shakllantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Maktablarda "Ma'naviyat soati", "Kitobxonlik klublari", "Ma'naviy-ma'rifiy haftaliklar", "Ustoz-shogird uchrashuvlari" muntazam ravishda o'tkazilmoqda. Bunday tadbirlar yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish, ularni mustaqil fikrlashga, ezigulik, yuksak axloqqa chorlaydi.

Oliy ta'lim muassasalarida ham ma'naviy-ma'rifiy ishlar yangi bosqichga ko'tarildi. Universitetlarda "Ma'naviyat va ma'rifat markazlari" faoliyati kengaytirilib, yoshlarning ijodiy salohiyatini namoyish etishiga xizmat qiluvchi turli loyihalar yo'lga qo'yildi. Zamon talablari asosida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar endilikda nafaqat ma'ruza shaklida, balki interaktiv seminarlar, treninglar, debatlar, teatrlashtirilgan ko'rinishlar orqali tashkil etilmoqda. Bu esa talabalar faolligini sezilarli oshirib, ularda o'z fikrini ochiq, asosli va muloqotga tayyor tarzda ifoda etish ko'nikmalarini rivojlantirmoqda.

Yoshlarni kitob o'qishga jalb etish masalasi ham alohida e'tiborda. "Kitobxonlik haftaliklari", "Eng faol kitobxon", "Bir million o'zbek kitobxonlari" kabi tashabbuslar yoshlarni badiiy, ilmiy va ilmiy-ommabop adabiyotlarni muntazam o'qishga rag'batlantirmoqda. Kitob o'qish orqali tafakkur kengayadi, ma'naviy dunyo boyiydi va yoshlar o'zining hayotiy pozitsiyasini shakllantirishga muvaffaq bo'ladi.

Yoshlar siyosatining yana bir muhim yo'nalishi – ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishdir. Zamonaviy sport majmualarining qurilishi, yoshlar markazlarining faoliyati, festivallar, iqtidorli yoshlar tanlovlari aynan shu yo'nalishga xizmat qilmoqda. Ushbu tadbirlar yoshlarning ijodkorlik salohiyatini ochib beradi, ularda sog'lom turmush tarziga intilish hissini kuchaytiradi.

Prezidentimiz tomonidan 2021 yilda e'lon qilingan "Yoshlarni qo'llab-quvvatlash yili" doirasida yoshlar bilan ishlashning yangi mexanizmlari joriy qilindi. "Yoshlar daftari", "Ayollar daftari", "Temir daftar" tizimlarining yo'lga qo'yilishi orqali yoshlarning real ehtiyojlarini aniqlash, ularni ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy jihatdan qo'llab-quvvatlash bosh maqsad qilib belgilandi. Bu nafaqat yordam berish modeli, balki yoshlarning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiluvchi keng ko'lamli islohotdir.

Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy ishlar zamonaviy axborot texnologiyalari bilan integratsiya qilinmoqda. Onlayn seminarlar, vebinarlar, ma'naviyat platformalari, elektron kutubxonalar yoshlarning bilim olish jarayonini qulay va erkin qilmoqda. Bu jarayon yoshlar orasida raqamli savodxonlikni oshirishga ham xizmat qilmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning ta'lim muassasalarida uzluksiz va tizimli amalga oshirilishi yoshlarning ijtimoiy, axloqiy va intellektual rivojiga bevosita ta'sir qiluvchi omillardandir. Bugungi globallashuv davrida yoshlarning axborot makonidagi faoliyati, raqamli madaniyati, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish odatlari ma'naviy tarbiya jarayoniga yangicha yondashuvni talab qilmoqda. Shuning uchun ma'naviy-ma'rifiy ishlarda faqat an'anaviy shakllar emas, balki kommunikativ, interaktiv, innovatsion va psixologik metodlarning integratsiyasi zarur bo'lib bormoqda (Hasanov, 2022).

Ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning konseptual asoslari uch yo'nalishda ko'rinadi: tarbiyaviy (axloqiy qadriyatlarini singdirish), ma'rifiy (bilim va dunyoqarashni kengaytirish), va motivatsion (yoshlarni ijtimoiy faollikka chorlash). Har bir yo'nalish uchun alohida pedagogik mexanizmlar mavjud. Masalan, tarbiyaviy yo'nalishda shaxsiy namuna, ustoz-shogird maktabi, hayotiy voqealar tahlili (case-study) kabi metodlar samarali bo'lsa, ma'rifiy yo'nalish uchun ilmiy-ma'rifiy suhbatlar, kitob taqdimotlari, uchrashuvlar muhim ahamiyatga ega (Niyozova, 2021).

Zamonaviy psixologiya tamoyillariga ko'ra, shaxsning ma'naviy qarashlari ko'proq faol ishtirok, tajriba va amaliy mashg'ulotlar orqali shakllanadi. Shuning uchun, masalan, "Munozara", "Debat", "Aqliy hujum", "Rol o'ynash", "Insoniy qadriyatlar zanjiri" kabi interaktiv dars shakllari talabalarning mustaqil fikrlash, o'z nuqtai nazarini mantiqan asoslash, boshqalarni tinglash, murosaga kelish kompetensiyalarini rivojlantiradi. Jo'rayeva

(2020) ta'kidlaganidek, aynan interaktiv metodlar yoshlarning o'z fikriga egaligi va ijtimoiy faolligining oshishiga xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarni ma'naviy-ma'rifiy jarayonga joriy etish ham muhim o'rin egallamoqda. Bugungi yoshlar ko'proq vizual, tezkor, interaktiv kontentni qabul qiladi. Shu bois, ta'lim muassasalarida "Media-ma'naviyat", "Digital madaniyat", "Axborot xavfsizligi", "Internet etikasi" kabi mavzularda ma'rifiy vebinarlar, video-ma'ruzalar, onlayn treninglar tashkil etilishi zarur (Hasanov, 2022). UNESCO (2015)ning "Education for Peace" modelida ham raqamli omillar, tolerantlik va madaniyatlararo muloqot asosiy kompetensiyalar sifatida qayd etilgan.

Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning **psixologik asoslariga** e'tibor kuchaymoqda. Stress, depressiv holatlar, ijtimoiy bosim, kibershantaj kabi omillar yoshlarning ruhiy holatiga ta'sir qilmoqda. Shu sababli treninglar, psixodrama, mindfulness mashqlari, emotsional intellektni rivojlantirish mashg'ulotlari tarbiya jarayonining ajralmas qismiga aylanmoqda. Karimov (2020) ta'kidlaganidek, psixologik barqarorlik ma'naviy barqarorlikning muhim poydevoridir.

Mahalla-ta'lim hamkorligini kuchaytirish ham ma'naviy tarbiyaning barqaror modelini yaratadi. Mahalla faollari, nuroniyalar, ziyoli insonlar ishtirokidagi uchrashuvlar yoshlarning real hayotiy tajribaga asoslangan ma'naviy o'sishini ta'minlaydi (Xolmirzayev, 2020). Mahalla va ta'lim integratsiyasi orqali amalga oshirilayotgan ekologik aksiyalar, xayriya tadbirlari, "Mahalla saboqlari", "Obodonlashtirish haftaliklari" yoshlarni ijtimoiy mas'uliyatga o'rgatadi.

Oliy ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning rivojlanishiga **universitet Ma'naviyat markazlari** katta hissa qo'shmoqda. Ular tomonidan tashkil etiladigan ilmiy-ma'rifiy seminarlar, adabiy kechalar, ustoz-shogird uchrashuvlari, tarixiy shaxslarga bag'ishlangan ma'ruzalar, zakovat o'yinlari talabalarning dunyoqarashini kengaytirish

bilan birga, ularda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini mustahkamlaydi (Mirzayeva, 2019).

Shu bilan birga, universitet kutubxonalarining zamonaviy axborot markazlariga aylanishi talabalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishning eng ta'sirchan omillaridan biridir. Kitob taqdimotlari, yozuvchilar bilan uchrashuvlar, "Book talk", "Read & Share", "One book – one group" kabi loyihalar yoshlarning intellektual o'sishiga kuchli turtki beradi. Rasulova (2018) ta'kidlaganidek, bunday tadbirlar yoshlarning vatanga sadoqat, milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini boyitadi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirishning asosiy omillari sifatida quyidagilar ajratiladi:

1. muntazamlik – tadbirlar tizimli yo'nalishda bo'lishi;
2. interaktivlik – yoshlarning faol ishtiroki;
3. raqamli integratsiya – zamonaviy media vositalardan foydalanish;
4. psixologik moslik – yoshlar ehtiyojiga qarab moslashtirish;
5. mahalla-universitet hamkorligi;
6. monitoring va tahlil – natijalarni baholash tizimi.

Natijada, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar yoshlarning shaxsiy, intellektual va ijtimoiy rivojiga kompleks ta'sir ko'rsatuvchi pedagogik tizimga aylanadi.

Bugungi globallashtirish sharoitida yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, ularda barkamol shaxs fazilatlarini shakllantirish ta'lim siyosatining asosiy ustuniga aylandi. Shu ma'noda, ta'lim muassasalarida, mahallalarda, yoshlar markazlarida o'tkazilayotgan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar nafaqat o'quv jarayonining bir bo'lagi, balki yoshlarning dunyoqarashini shakllantiruvchi, ruhiy yetuklikka chorlovchi jarayon sifatida katta ahamiyatga ega. Quyida mazkur tadbirlar haqida batafsil sharh va ular samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflar keltiriladi.

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning eng ommabop va samarali shakllaridan biri bu –

ma'naviyat soatlari bo'lib, ular umumiy ta'lim maktablarida va oliy ta'lim muassasalarida muntazam o'tkaziladi. Ushbu mashg'ulotlarda o'quvchilarga milliy qadriyatlar, halollik, vatanparvarlik, mehr-oqibat, ekologik madaniyat kabi fazilatlar targ'ib qilinadi. Amaliy kuzatuvlarga ko'ra, ma'naviyat soatlarining interaktiv shaklda o'tilishi – masalan, bahs-munozara, rol o'ynash, keys-analiz kabi metodlarning qo'llanishi yoshlarning qiziqish darajasini sezilarli oshirmoqda.

Kitobxonlik tadbirlari – yoshlarning intellektual salohiyatini kengaytiruvchi, tafakkurni boyituvchi eng muhim vositalardan biridir. "Eng yaxshi kitobxon", "Bir million o'zbek kitobxonlari", "Kitobsevar talabalar haftaligi" kabi tashabbuslar so'nggi yillarda yoshlar orasida ancha ommalashdi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, bunday tadbirlardan so'ng kutubxonalarga murojaatlar soni oshgan, talabalar o'rtasida badiiy va ilmiy adabiyotga qiziqish kuchaygan.

Ustoz-shogird uchrashuvlari esa yoshlarning kasbiy va ma'naviy dunyosini shakllantirishda alohida o'rin tutadi. Turli sohalarida muvaffaqiyatga erishgan mutaxassislar bilan bo'ladigan uchrashuvlar talabalarni ilhomlantiradi, ularda hayotiy maqsad qo'yish, orzular sari intilish, izlanish, mehnat qilish kabi sifatlarni kuchaytiradi.

Ma'naviy-ma'rifiy haftaliklar, xalq og'zaki ijodiga bag'ishlangan kechalar, muqaddas sanalar munosabati bilan o'tkaziladigan madaniy-ma'rifiy dasturlar yoshlar ongiga milliy g'urur, tarixiy xotira va qadriyatlarni singdirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, teatr studiyalari tomonidan sahnalashtiriladigan dramatik chiqishlar yoshlarning ma'naviy-emotsional dunyosiga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, onlayn ma'naviyat platformalari, vebinarlar, ma'rifiy podkastlar ham zamonaviy yoshlar uchun nihoyatda qulay va samarali usullardan biri bo'lib, ular istalgan joydan, istalgan vaqtda ma'naviy kontent olish imkonini yaratadi.

Bugungi raqamli jamiyat sharoitida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samaradorligini

oshirish uchun yagona raqamli ekotizimni yaratish zarur. Bu ekotizim ta'lim muassasalariga, mahallalarga, yoshlar markazlariga va oila muhitiga teng darajada qulay hamda ochiq bo'lgan ma'lumotlar makonini taqdim etadi. Hozirda ma'naviyat darslari ko'proq an'anaviy shaklda o'tilmoqda, biroq zamonaviy yoshlar axborotni digital formatda qabul qilishga ko'proq moslashgan. Shu sababli "Ma'naviyat va Tarbiya elektron platformasi"ni yaratish zarurati tug'ilmoqda.

Bu platformada ma'naviy videodarslar, audio podkastlar, ma'rifiy suhbatlar, vebinarlar, elektron kitoblar, viktorinalar, interaktiv testlar va motivatsion sahifalar joylashtiriladi. Unga kirish bepul bo'lib, barcha yoshlar o'ziga kerakli ma'lumotni istalgan paytda olishi mumkin. Platforma mobil ilova ko'rinishida yaratilsa, undan foydalanish yanada qulaylashadi.

Shuningdek, unda yoshlar uchun maxsus forum, savol-javob bo'limi, mutaxassislar bilan jonli muloqot oynasi bo'lishi mumkin. Ta'lim muassasalari platformada o'z tadbirlarini joylashtirib, boshqa hududlar bilan tajriba almashish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bunday ekotizim ma'naviyat bo'yicha yagona raqamli baza yaratadi, mavjud resurslar yoyilishini tezlashtiradi va yoshlarning o'z ustida ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi. Eng muhimi, platforma yoshlar ongiga chuqur va barqaror ma'naviy qadriyatlarni singdirishga xizmat qiladi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligi ko'p jihatdan ularning qanday metodlarda o'tilishiga bog'liq. An'anaviy ma'ruzaviy shakl yoshlar uchun qiziqarli bo'lmay qolgan holatlar ko'p uchraydi, chunki zamonaviy o'quvchi va talaba fikrni faqat tinglovchi emas, faol ishtirokchi sifatida qabul qiladi. Shu sababli interaktiv metodlarning ulushi oshirilishi zarur.

Debat, munozara, rolli o'yin, keys-stadi (vaziyatli tahlil), klaster tuzish, aqliy hujum, "aqliy xarita", guruhlarda ishlash kabi metodlar yoshlarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish va xulosa chiqarish qobiliyatini kuchaytiradi. Masalan, "Halollik nima?", "Mehr-oqibatning

ijtimoiy qiymati", "Yoshlarning jamiyatdagi o'rni qanday?" kabi mavzularda o'tkazilgan debatlar o'quvchilarni chuqur fikrlashga undaydi.

Interaktiv darslarda talabalar o'z fikrini asoslaydi, muloqot madaniyatini shakllantiradi, jamoa bilan ishlashni o'rganadi. Buning natijasida ma'naviy mavzular quruq tushuncha emas, balki amaliy hayotiy qadriyat sifatida ongda mustahkamlanadi.

Bundan tashqari, interaktiv tadbirlarni raqamli vositalar bilan uyg'unlashtirish, masalan, onlayn viktorinalar, Kahoot, Mentimeter, Quizizz kabi platformalarda ma'naviy mavzular bo'yicha testlar o'tkazish o'quvchilar faolligini yanada oshiradi.

Ushbu metodlar yoshlarning o'z fikriga ega bo'lishini, hayotiy vaziyatlarni to'g'ri baholashini va ma'naviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini shakllantiradi. Shunday qilib, interaktiv yondashuv ma'naviy tarbiya jarayonini zamonaviylashtiradi va samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Yoshlar uchun mentorlik tizimi – shaxsiy rivojlanishning eng ta'sirchan va samarali mexanizmlaridan biridir. Mentorlik jarayonida tajribali mutaxassislar, ustozlar, fan doktorlari, yozuvchilar, san'atkorlar, sportchilar, biznes vakillari yoki yetakchi ijtimoiy faollar yoshlar uchun mehribon yo'lko'rsatuvchi sifatida maydonga chiqadi. Bunday uchrashuvlar yoshlar hayotini tubdan o'zgartirishi, ularni ilhomlantirishi va to'g'ri yo'nalishga yo'naltirishi mumkin.

Mentorlar bilan tizimli uchrashuvlar yoshlarning kasbiy yo'nalish tanlashida yordam beradi, maqsad qo'yish, irodani mustahkamlash, o'zini rivojlantirish strategiyasini tuzish kabi hayotiy ko'nikmalarni shakllantiradi. Har bir mentor yosh bilan individual ishlaydi, bu esa shaxsiy yondashuvning samaradorligini oshiradi.

Yoshlar orasida vatanparvarlik, mas'uliyat, intellektual o'sish, ma'naviy tozalik kabi qadriyatlarning shakllanishiga mentorlik juda katta ta'sir ko'rsatadi. Chunki ular hayotiy misollar orqali o'rgatadi, o'z tajribalaridagi muhim saboqlarni ulashadi.

Mentorlik dasturlarini rasmiy tizimga aylantirish uchun ta'lim muassasalari "Mentorlar reyestri"ni yaratishi, har bir mentoring faoliyati baholanib, rag'batlantirilishi lozim. Mentor-talqin uchrashuvlarini onlayn va offlayn shaklda o'tkazish, yoshlar uchun maxsus "Savol-javob klublari" tashkil etish maqsadga muvofiq.

Ushbu tizim yoshlar ongiga ma'naviy yetuklikni chuqur singdiradi, ularga to'g'ri hayotiy yo'l tanlashda mustahkam tayanch bo'ladi.

Zamonaviy yoshlar ko'plab psixologik bosimlarga duch kelmoqdalar: axborot oqimining kuchayishi, raqobatning ortishi, stress, ijtimoiy tarmoqlardagi bosim, o'zini boshqalar bilan solishtirish holati – bularning barchasi ruhiy barqarorlikka ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ma'naviy-psixologik treninglarni tashkil etish o'ta muhimdir.

Bunday treninglarda yoshlar emotsiyalarni boshqarish, stressni kamaytirish, sog'lom fikrlash, ijtimoiy moslashuv, muloqot madaniyati, o'ziga ishonch, sog'lom chegaralar, irodani mustahkamlash kabi muhim kompetensiyalarni o'rganadilar.

"Emotsional intellekt va uning hayotdagi roli", "O'zini anglash va maqsad qo'yish", "Ijobiy fikrlash texnikalari", "Yoshlar uchun konfliktlarni boshqarish" kabi mavzularda treninglar o'tkazish yoshlar uchun ayniqsa foydalidir. Ushbu mashg'ulotlar psixologlar, murabbiylar va soha ekspertlari tomonidan olib borilishi zarur.

Bundan tashqari, treninglar davomida meditatsiya, nafas mashqlari, psixodrama elementlari, rolli o'yinlar qo'llansa, ularning ta'siri yanada kuchayadi. Talabalar real hayotdagi vaziyatlarni modellashtirib, ularga to'g'ri yondashishni o'rganadi.

Ma'naviy-psixologik treninglar yoshlarning ruhiy holatini yaxshilaydi, o'ziga ishonchini oshiradi va ma'naviy barqarorlikni mustahkamlaydi. Bunday tadbirlar ularni kelajakdagi sinovlarga tayyorlaydi va sog'lom hayot falsafasini shakllantiradi.

Mahalla – o'zbekona tarbiyaning tarixiy markazi. Uni ta'lim bilan uyg'unlashtirish yoshlar tarbiyasini kuchaytirishning eng tabiiy modelidir. Maktab, kollej, litsey va mahalla birgalikda faoliyat yuritrsa, yoshlar bilan ishlash sifati sezilarli oshadi, tarbiya jarayoni uzluksiz va izchil bo'ladi.

Mahallalarda tashkil etilayotgan ma'naviy tadbirlar ko'pincha alohida o'tkaziladi. Ularni ta'lim muassasalari bilan integratsiya qilish, yagona reja asosida olib borish samaradorlikni oshiradi. Masalan, mahalla faollari, nuroniylar, ziyolilar, yoshlar yetakchilari maktablar bilan hamkorlikda "Ma'naviyat saboqlari", "Ochiq muloqot kunlari", "Ustozlar bilan suhbat", "Ko'ngillilar aksiyalari"ni olib borishi mumkin.

Mahalla va ta'lim tizimi hamkorligi orqali yoshlar ko'proq ijtimoiy faol bo'ladi, jamiyatning real hayoti bilan tanishadi, ijtimoiy loyihalarda qatnashadi. Bu, o'z navbatida, ularda fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi.

Mahalla komissiyalarida o'quvchilar psixologik, ma'naviy, ijtimoiy qo'llab-quvvatlanishi uchun maxsus "Yoshlar psixologik maslahati xonasi" tashkil etilishi mumkin. Ta'lim muassasalaridagi yetakchi pedagoglar va psixologlar shu yerda muntazam xizmat ko'rsatadi.

Shuningdek, mahalla ko'magida ekologik loyiha, tozalik aksiyasi, teatr kechalari, kitobxonlik tadbirlari, sport musobaqalari o'tkazilsa, yoshlarning bo'sh vaqti mazmunli tashkil etiladi.

Bunday hamkorlik tarbiya tizimini kuchaytiradi va yoshlarning ma'naviy barkamolligini ta'minlaydi.

Universitet – bilim maskani bo'lishi bilan birga, talabaning dunyoqarashi, ijtimoiy pozitsiyasi va axloqiy mezonlari shakllanadigan eng muhim tarbiya makonlaridan biridir. Shu bois mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalari ma'naviy-ma'rifiy tarbiya jarayonini faqat qo'shimcha faoliyat emas, balki ta'limning ajralmas qismi sifatida yo'lga qo'ygan.

Universitetlarda faoliyat yuritayotgan Ma'naviyat va ma'rifat markazlari talabalarning ruhiy dunyosini boyitish, ularni komil inson

sifatida shakllantirishda asosiy platforma vazifasini bajaradi. Bu markazlar yillik, oylik va haftalik rejalar asosida ish olib borib, talabalarning ma'naviy ehtiyojlarini chuqur o'rganishga alohida e'tibor qaratadi. Markazlar tomonidan tashkil etiladigan seminar, davra suhbatlari, uchrashuvlar va ma'rifiy darslar nafaqat tarbiyaviy maqsadlarga xizmat qiladi, balki talabalarning yoshga xos psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning shaxsiy rivojiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu markazlar ko'pincha professor-o'qituvchilar, ruhshunoslar va tajribali ma'naviyat targ'ibotchilari bilan hamkorlikda ishlaydi. Bu hamkorlik talabalarga turfa sohalar bo'yicha boy ma'naviy mazmunni taqdim etadi. Markaz faoliyatida tarixiy sanalarga bag'ishlangan tadbirlar, buyuk alloma va mutafakkirlar ijodiga oid ma'ruzalar, milliy qadriyatlar targ'ibotiga qaratilgan loyihalar alohida o'rin tutadi. So'nggi yillarda markazlar faoliyatiga innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalar, media-ma'rifiy loyihalar ham keng joriy etildi.

Eng muhimi, Ma'naviyat markazlari universitetning ma'naviy muhitini shakllantirib, talabalar qalbida milliy o'zlik, vatanparvarlik, bag'rikenglik, ma'rifatsevarlik kabi fazilatlarini mustahkamlaydi. Shu bois bu markazlar oliy ta'lim muassasasining ideologik va ma'naviy tayanch nuqtasi sifatida katta ahamiyat kasb etadi.

Universitet hayotida "Ma'rifat darslari" talabalarning intellektual salohiyati, dunyoqarashi va ma'rifiy ongini kengaytirishga qaratilgan eng muhim tarbiyaviy jarayonlardan biri hisoblanadi. Bu darslar orqali talabalar nafaqat ilmiy bilimlar, balki insonparvarlik, axloqiy mezonlar, madaniy qadriyatlar va ma'naviy fazilatlar haqida ham chuqur tasavvur hosil qiladilar. Ma'rifat darslarining asosiy maqsadi – yoshlarni fikrlovchi, ongli, jamiyatga foydali, madaniy darajasi yuqori shaxs sifatida shakllantirishdir.

Darslarda odatda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, mustaqil tahlil qilish, interaktiv metodlar, hayotiy misollar va tarixiy shaxslar

faoliyati keng qo'llaniladi. Bunda talabalar faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida qatnashadi. Ular ma'rifat mavzulari bo'yicha munozara olib boradi, fikrlarini asoslaydi, ijtimoiy hodisalarni tahlil qiladi, shaxsiy hayotiy tajribasi bilan o'rtoqlashadi.

Ma'rifat darslarining o'quvchilar ongida eng katta ta'siri – bu dunyoga qatlamli qarashni shakllantirishdir. Ya'ni, talaba har qanday masalaga yuzaki emas, balki ma'naviy, ijtimoiy, ilmiy va axloqiy jihatdan fikr yurita boshlaydi. Bu esa uni mustaqil fikrlovchi kuchli shaxsga aylantiradi.

Darslar davomida yoshlar zamonaviy axborot texnologiyalarini to'g'ri qo'llash, internet madaniyati, global jarayonlar, diniy bag'rikenglik, ijtimoiy mas'uliyat, ekologik ong kabi muhim mavzularda ham bilim oladilar. Shu tariqa ma'rifat darslari universitet ma'naviy muhitining ajralmas bo'g'ini bo'lib, talabalarni bilim bilan birga ma'naviyatga ham yo'naltiradi.

Universitetlarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish ma'naviy-ma'rifiy tarbiyaning eng samarali yo'nalishlaridan biridir. Kitob – tafakkur oynasi, bilim manbai va shaxs kamolotining asosi. Shu bois oliy ta'lim muassasalarida kitobsevarlikni oshirish maqsadida turli loyihalar yo'lga qo'yilgan. Masalan, "Bir universitet – bir kitob", "Eng faol kitobxon", "Professor tavsiya qiladi", "Kitob taqdimoti", "Adabiy uchrashuvlar" kabi tashabbuslar bu borada muhim o'rin tutadi.

Kutubxonalar endilikda faqat kitob berib turadigan joy emas, balki interaktiv ma'rifiy makonga aylangan. Ular o'quvchilar uchun o'qish zalidan tashqari, zamonaviy ko'rgazmalar, kitoblar bo'yicha klublar, mualliflar bilan jonli suhbatlar va ilmiy-madaniy davra suhbatlarini tashkil etmoqda. Bu tadbirlar kitobni faqat o'qish emas, balki u haqida fikr yuritish, baham ko'rish, tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Shuningdek, elektron kutubxonalar, audiokitoblar, onlayn adabiyot klublari ham talabalarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirmoqda. Ko'plab universitetlar o'z e-

kutubxona platformalarini joriy etib, talabalar uchun bepul elektron adabiyotlar fondini yaratgan.

Kitobxonlik tadbirlari talabalarda nutq madaniyatini rivojlantiradi, ularning so'z boyligini oshiradi, mustaqil fikr yuritish qobiliyatini shakllantiradi va ruhiy dunyosini boyitadi. Shu bois kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish universitet ma'naviy hayotining eng muhim bo'g'inlaridan biridir.

Universitetlarda psixologik xizmatning yo'lga qo'yilishi talabalarining ruhiy barqarorligi, stressga chidamliligi va sog'lom fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Talabalar o'qish jarayonida ko'plab psixologik bosimlarga duch keladi: imtihonlar, ijtimoiy moslashuv, kasb tanlash, oilaviy muhit, tengqurlar bosimi va kelajak xavotiri. Shu sababli psixologik treninglar ularning hayotida muhim o'rin tutadi.

Treninglar odatda emotsional intellekt, o'z-o'zini tartibga solish, motivatsiya, kommunikativ ko'nikmalar, stressni boshqarish, konfliktlarni hal qilish kabi mavzularni qamrab oladi. Mutaxassislar tomonidan olib boriladigan bunday mashg'ulotlar talabalarining ruhiy "mustahkamligini" oshiradi va ularga hayotiy bosqichlarni yengil o'tishda yordam beradi.

Shuningdek, psixodrama, meditatsiya, nafas mashqlari, mindfulness mashg'ulotlari kabi metodlar ham talabalar orasida keng qo'llanilmoqda. Bu mashg'ulotlar talabaning e'tiborini jamlash, asab tizimini tinchlantirish, ijobiy fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi.

Psixologik xizmat doirasida individual maslahatlar, guruh treninglari, anonim konsultatsiyalar, psixologik testlar o'tkazilishi talaba uchun katta qo'llab-quvvatlash manbaiga aylanadi. Natijada, talaba o'zini anglaydi, muammolariga to'g'ri yondashishni o'rganadi va mustaqil qaror qabul qilishga tayyorlashadi.

Shuningdek, "Zakovat" intellektual o'yinlari ham yoshlarning tafakkurini charxlash, ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va intellektual salohiyatini

yuksaltirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu o'yinlar nafaqat bilimlar musobaqasi, balki talabalarining o'zaro hamkorlikda ishlashi, jamoaviy fikrlash, tezkor qaror qabul qilish va analitik tahlil ko'nikmalarini shakllantiruvchi samarali metodik vosita sifatida qaraladi.

Zakovat turnirlari davomida ishtirokchilar turli fanlar, tarix, adabiyot, madaniyat, texnologiya, mantiq, geografiya va global jarayonlar bo'yicha savollarga tezkor javob topadi. Bu esa yoshlarning tez fikrlash, xotirani mustahkamlash, bilimlarni tizimlashtirish va keng dunyoqarashga ega bo'lishiga yordam beradi. Shuningdek, intellektual o'yinlar o'z-o'zini baholash, nutq madaniyati, o'z fikrini asoslash va jamoa bilan muloqot qilish kabi kompetensiyalarni ham rivojlantiradi.

"Zakovat"ning yana bir ahamiyatli jihati – yoshlarni ijobiy raqobatga chorlashidir. Bu o'yinlar sog'lom bellashuv, intellektual musobaqa va bilimga chanqoqlikni kuchaytirib, talabalarining o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Musobaqalardan keyin yoshlar yangi ma'lumotlar o'rganadi, xatolarni tahlil qiladi, o'z ustida ishlashga intiladi.

Bundan tashqari, "Zakovat" jamoalari universitetda do'stona muhit yaratadi, talabalarni birlashtiradi, ular orasida madaniy-ma'rifiy faollikni oshiradi. Shu tariqa, intellektual o'yinlar nafaqat bilim, balki ma'naviy yuksalish va shaxsiy rivojlanish uchun ham qudratli vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu maqola davomida talabalar hayotida ma'naviy va ma'rifiy tadbirlarning o'rne har tomonlama tahlil qilinib, ularning shaxs kamoloti, intellektual yuksalishi va ijtimoiy faolligi uchun eng muhim omillardan biri ekani aniqlandi. Bugungi O'zbekistonda yosh avlod tarbiyasiga qaratilayotgan davlat e'tibori, amalga oshirilayotgan ma'naviy-ma'rifiy islohotlar, ta'lim muassasalarida yo'lga qo'yilgan ma'rifat darslari, seminarlar, uchrashuvlar, kitobxonlik loyihalari, teatrlashtirilgan tadbirlar va intellektual o'yinlar yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ma'naviy tadbirlar talabalarda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik ruhini shakllantirish, bag'rikenglik, mehr-oqibat, mas'uliyat, halollik kabi yuksak fazilatlarini rivojlantirishda o'ziga xos ta'limiy va tarbiyaviy kuchga ega. Universitetlardagi ma'naviyat markazlari, psixologik xizmatlar, mentorlik dasturlari, debat klublari, "Zakovat" kabi intellektual musobaqalar talabaning nafaqat bilim doirasini kengaytiradi, balki uning shaxsiy pozitsiyasi va hayotga munosabatini ham shakllantiradi. Bu jarayonlar yoshlarning ijtimoiy faolligini oshiradi, ularni jamiyat

hayotida faol ishtirok etishga undaydi. Shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida ma'naviy-ma'rifiy platformalarni yaratish, tadbirlarning interaktiv shakllarini ko'paytirish, mahalla-ta'lim hamkorligini mustahkamlash bo'yicha takliflar ushbu yo'nalish samaradorligini yanada oshirishga xizmat qilishi mumkin. Ma'naviy va ma'rifiy tadbirlar – yosh avlodni barkamol, ongli, ma'suliyatli va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga sodiq shaxs sifatida tarbiyalashning eng ishonchli yo'li bo'lib qolaveradi. Bu boradagi izchil faoliyat jamiyatning ertangi kunini yanada nurli va barqaror qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullaeva, A. (2019). *Ma'naviy tarbiya asoslari*. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Dewey, J. (1994). *Democracy and education*. New York, NY: Macmillan.
3. Hasanov, O. (2022). *Ta'lim tizimida ma'naviy tadbirlar va ularning ahamiyati*. Toshkent: Yangi Asr Avlodi.
4. Jo'rayeva, Z. (2020). *Ma'naviy-ma'rifiy ishlarda innovatsion yondashuvlar*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
5. Karimov, A. (2020). *Talabalar ma'naviy kamolotini shakllantirishda tarbiyaviy tadbirlarning o'rni*. Toshkent: Fan va Texnologiya.
6. Mirzayeva, D. (2019). Oliy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar orqali tarbiyaviy jarayonlarni takomillashtirish. *O'zbekiston Pedagogika Universiteti Ilmiy Jurnali*, 5(2), 89-96.
7. Navoiy, A. (2016). *Mukammal asarlar to'plami*. Toshkent: Fan.
8. Niyozova, S. (2021). *Ma'naviy tarbiya va ta'lim-tarbiya tadbirlarining talabalar rivojlanishidagi roli*. Toshkent: Ma'naviyat Nashriyoti.
9. Qosimov, B. (2017). *Ma'naviyat yulduzlari*. Toshkent: O'qituvchi.
10. Rasulova, Z. (2018). Talabalar hayotida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning o'rni va ahamiyati. *O'zbekistonda Ilmiy Tadqiqotlar Jurnali*, 4(1), 112-118.
11. UNESCO. (2015). *Education for peace*. Paris, France: UNESCO.
12. Xolmirzayev, U. (2020). *Oliy o'quv yurtlarida ma'naviy va ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirish yo'llari*. Toshkent: TDPU Nashriyoti.
13. Yoshlar ishlari agentligi. (2021). *Zakovat intellektual o'yinlari nizomi*. Toshkent.